

TÜRKİYE’DE 1965 YILINDAN SONRA ORTAYA ÇIKAN SİYASİ ÖĞRENCİ HAREKETLERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL SEBEPLERİ

Salih Sefa AYDEMİR*

Öz

Türkiye’de 1960’lı yılların sonları; büyük öğrenci hareketlerinin başlayıp yayıldığı, ülke gündemini uzun süre meşgul eden dönem olmuştur. Türkiye’de köyden kente göç ile birlikte sosyal hareketliliğin ve kültür değişimlerin/çatışmaların arttığı bu dönemde üniversite ve öğrenci sayıları da hızla artmıştır. Bu artış oranına paralel bir şekilde eğitim öğretim altyapı gelişmemiştir. Büyük umutlarla yükseköğretime başlayan gençlerin bir kısmı; okulların fiziksel yetersizlikleri, araç-gereç ve ders kaynağı eksikliği, kredi yetersizliği, ekonomik sıkıntılar ve gelecek kaygıları nedeniyle çeşitli çözüm arayışı içerisine girmişlerdir. Eğitim şartlarının yeniden düzenlenmesi amacıyla yola çıkan gençler, mevcut olumsuz şartların bir türlü değişmemesi nedeniyle ülke yönetimini sorgulamaya başlamışlardır. Bu dönemde çeşitli ideolojik sol akımların da etkisiyle giderek marjinalleşmeye ve şiddete yönelmeye başladılar. Başlangıç dönemindeki eğitimde reform ve şartlarının düzeltilmesi taleplerinin yerine, zamanla ideolojik örgütlerin de yönlendirmesiyle zor kullanarak ülke siyasal rejimini değiştirmeye yöneldiler.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, Gençlik, İdeoloji, Reform

SOCIO-CULTURAL CAUSES OF POLITICAL STUDENT MOVEMENTS OCCURRING AFTER 1965 IN TURKEY

Abstract

The late 1960s in Turkey was a period in which large student movements started and spread across the country and occupied the agenda of the country for a long time. In this period in which social mobility and cultural changes/conflicts increased along with migration from village to city in Turkey, the number of universities and students also increased rapidly. Education infrastructure had not developed in line with this increased rate. Some of the young people who started higher education with great hopes sought various solutions to the problems related to the physical inadequacy of schools, lack of equipment and course resources, insufficient credit, economic problems, and future concerns. Young people, who set out with the aim of rearranging their educational conditions, started to question the administration of the country as the existing negative conditions did not change. During this period, under the influence of various ideological leftist movements, they started to become increasingly marginalized and resort to violence. Instead of their demands for reform and improvement of the conditions in education in the early period, under the guidance of ideological organizations, they turned towards changing the political regime of the country by using force.

Keywords: *University, youth, ideology, reform*

1. GİRİŞ

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden itibaren Cumhuriyet ile hız kazanan dönemde; batılı usullere göre şekillendirilmeye çalışılan devlet sisteminin modernizasyonunda görev alacak kadronun yetiştirilmesi için, yeni esaslara dayalı modern eğitim kurumları açma teşebbüsleri olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren yükseköğretime önem verilmiş, zaman içerisinde yükseköğretimi düzenleyici birçok karar alınmıştır. Üniversitelerin eğitim durumunu inceleyen Atatürk, eğitimin geleceğinden ümitli olduğunu vurgulayıp, bu konuda kendimize güvenin önemli olduğuna işaret etmiştir (İzgi,

1984: 275). Ancak 1965’li yıllardan itibaren Türk yükseköğretim sistemi içerisinde baş gösteren üniversitelerdeki öğrenci olayları kamuoyunu da derinden sarsacak siyasi-ideolojik olaylara kaynaklık etmeye başlamıştır. Kısa bir süre içerisinde küresel bir karakter kazanan üniversitelerdeki öğrenci hareketleri; ortaya çıkış nedenleri ve biçimsel olarak ülkeden ülkeye, hatta aynı ülke içerisindeki üniversitelerde bile farklılık göstermektedir (Arent, 1996: 15). Zaman içerisinde çeşitli etkenlere bağlı olarak mahiyet değiştirdiği gözlenen, altyapısı olmayan tepkisel bir hareketmiş gibi gözükken gençlik hareketlerinin arka planına bakıldığı zaman çeşitli itici nedenler görülmektedir (Adasal, 1969: 296). Bu itici sebeplerin en önemlileri olarak kategorize edebileceğimiz, ülkeden ülkeye farklılaşma gösteren ideolojik, ekonomik ve yapısal sorunlar, yükseköğretim kurumlarının önem derecelerinin artmaya başladığı andan itibaren karşılaştıkları, devamlılık arz eden, bir türlü çözümlenemeyen problemler olarak ortaya çıkmaktadır.

2. ÖĞRENCİ MUHALEFET HAREKETLERİNİN ÇIKIŞ NEDENLERİ:

2.1. İdeolojik Şartlanmalar

İdeoloji kelimesi, Latince idea (fikir) ve logy (bilim) kelimelerinden türemiş olup “fikirlerin bilimi” anlamına gelmektedir (Heywood, 2011: 22; Topakkaya, 2007: 165; Öztürk, 2007: 64). İdeoloji kelimesi ilk kez 1796 yılında Fransız düşünür Destutt de Tracy tarafından kullanılmıştır (Heywood, 2010: 46; Duman, 2006: 164; Örs, 2009: 2). Kavram olarak çok farklı tanımları olan, nesnel olmayan bir düşünce ürünü olarak akademik, sosyal ve politik alanda çok kullanılan ideoloji kelimesi genel olarak etkin otoriteye meşruluk kazandırmaya yarayan doğru fikirler ya da bir siyasi otoriteyi meşrulaştırıcı yanlış fikirler olarak tanımlanmaktadır (Çeğin ve Arlı, 2004: 3; Kazancı, 2006: 68; Çetin, 2001: 2001;

Olgun, 2009: 86). Ancak ideolojiler üst yapıya sesini duyurabilme aracı olarak, idare edilenler arasında daha çok rağbet görmüşlerdir (Mardin, 1992: 16).

Bu bakış açısına göre ideolojinin; sistematik bir fikir yapısı ve anlatısını içerdiği için olumlu olabilen, gerçekleri tam anlamıyla yansıtmayan uygulamaları meşrulaştırma yoluna dönüşebilen bir yapıyı ifade etmesi nedeniyle de olumsuz yönü vardır (Mardin, 1993: 14). Friedrich Engels ve Karl Marks da ideolojiyi olumsuz anlamıyla tanımlayarak, *yanlış bilinç* olarak nitelendirmiştir (Atılğan, 2001: 12; Güngör, 2001: 232; Olgun, 2009: 87).

Lenin (2003) ise, ideolojiyi olumlu anlamda kullanarak, bu durumu yapıtlarında yansıtmıştır. Ona göre insanoğlu, burjuva ideolojisi ve sosyalizm dışında üçüncü bir ideoloji yaratmamıştır ve sınıflara bölünmüş bir toplumda, sınıf niteliği taşımayan ya da sınıfların üstünde bir ideoloji olması mümkün değildir (Lenin, 2003: 43; Mardin, 1993: 40). Çeşitli ideolojilerin XIX ve XX. yüzyılda geniş alanlara yayılması şu gelişmelerin sonucu olarak ifade edilmektedir (Köknel 1996: 19):

- Yeni yayın araçlarının gelişmesi,
- Yeni eğitim sistemlerinin gelişmesi,
- Aydın kesimin toplumda fikir üreticisi olarak giderek önem kazanması,
- Sosyal çalkantılar,
- Endüstri toplumunun insanları köksüzleştiren etkileri.

Endüstri toplumlarının en önemli özelliği toplumsal farklılaşmadır. İdeoloji de farklılaşmış toplumların bir fikir yapıtı, önemli toplumsal ayırımların belirmeye başladığı çağdaş toplumun, kendine bir yaşam alanı bulma çerçevesidir. Ancak, farklılaşmış toplum içinde kurulacak yeni çerçevenin, toplumun tüm katlarına mı, yoksa yalnız birine mi çağrıda bulunacağı konusunda farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır. Marksizm, proletaryaya seslenerek, burjuvaziyi düşman olarak görmüş; faşizm, sınıf çatışmasının yüzeysel olduğu gerekçesiyle halkı birleşmeye

davet etmiştir. Ama her iki akım da yeni bir toplum bütünü ve imgesi yaratmaya çalışmıştır (Mardin, 1993: 119-139).

Öğrenci muhalefet hareketlerinin çıkış nedenleri arasında, ideolojik şartlanmalar önemli bir yer tutar. Birçok yerde kaldırımlara ve barikatlara inen ideoloji, alışılmış birçok sosyal değerın parçalanmasına yol açmıştır (Cohn-Bendit, 1987: 9). Öğrenci muhalefet hareketlerinin ideolojik boyutu, homojen bir nitelik taşımamaktadır (Kışlalı, 1974: 23-34). İdeolojik kaynaklar, bu hareketlerde kullanılan slogan ve yayınlanan bildirimlerde de görüldüğü gibi çok çeşitlidir (Ural, 1976: 203).

Aydın (2009)’ın belirttiği gibi dünya üzerinde etkin olan ideolojiler genel olarak şu şekilde sınıflandırılır;

- Marksist- Leninist- Maoist ideolojiler
- Milliyetçi (etnik kaynaklı) ideolojiler
- Dini kaynaklı ideolojiler
- Kapitalizm-Liberalizm ve Demokrasiye dayalı ideolojiler

Bu hareketlere katılanlar arasında; kendi blokları arasında bile saflaşmaların kaçınılmaz olduğu Marksist-Leninistlerin, Mao’nun kültür devriminden etkilenen Maoistler, Stalinistler, Enver Hocacılar, Che sempatizanları, Fidelist ya da Proudhon ve Bakunin’den esinlenen Gauchiste öğrenci gruplar bulunuyordu (Kılıç, 1990: 35; Yalçın, 1977; 48-52). Çoğu zaman sosyalist örgütlerle karşı karşıya gelen Anarşist veya milliyetçi, muhafazakâr gruplar da üniversite öğrencileri arasında oldukça fazla sayıda taraftar bulmuşlardı. Kendiliğinden gelişen bu olaylar karşısında paniğe kapılan otoriteler statükoyu savunan grupları kullanarak, bu örgütlere el atmaya çalışmışlardır (Gençlik Hareketleri, 1969: 8).

Eski düzene karşı eyleme geçen, homojen bir yapı göstermeyen gençlik hareketlerine katılanların oluşturduğu devrimci grupların ortak ideolojik noktaları ise; burjuva-kapitalist düzene karşı olmak idi (Gençlik Hareketleri, 1969: 6). Dünya üzerinde var olan ideolojik dağınıklık Türkiye'deki öğrenci grupları ve hareketlerine de yansımıştır.

İdeolojinin toplum ile ilişkisi incelenirken, dikkate değer bir nokta da ideolojinin gelişmekte olan ülkelerde öncü rolü oynamasıdır. Yeni kurulan veya gelişmekte olan bazı ülkeler; toparlayıcı etkisinden yararlanmak için farklı ideolojik altyapılar oluşturmaya çalışmıştır. Buna; Türkiye'de Kemalizm, Endonezya'da Sukarno'nun Marhaenizm'i, Mısır'da Cemal Abdülnasır'ın Mısır Sosyalizmi örnek olarak gösterilebilir (Mardin, 1993: 119-139). Tezcan (2000)'a göre dönemsel olarak Türk gençliğinin durumu şu şekilde ifade edilebilir;

- 1923'lü yıllar: Modernleşmeci/ İnkılapçı, yenilikçi, (Kemalist)
- 1950'li yıllar: Çoğulculuk ve demokrasiden yana
- 1960'lı yıllar: Devrimci/ Global yönelimli.
- 1970'li yıllar: Örgütlü/ Aşırı politize
- 1980'li yıllar: Örgütsüz/ Tüketici
- 1990'lı yıllar: Apolitik/ Hedonist, bireysel şiddet eğilimli/ Global etkilere açık.

Kemalizm; sistemi yeniden inşa edilen ülkenin kalkınması ve çağdaşlaşması için gerekli olanların yapılmasını öngören, özünde gelişim ve sürekli oluşum barındıran Batı'ya dönük bir ideolojidir (Yılmaz, 2005: 164-167; Demiray, 1997: 7). CHF'nin 15–23 Ekim 1927 tarihleri arasında yaptığı İkinci Kurultayında cumhuriyetçi, halkçı ve milliyetçi olan, 10–18 Mayıs 1931 tarihli Üçüncü Kurultayında da laik, devletçi ve devrimci ilkeleriyle genişletilerek, önce partinin programına, 1937'de de anayasaya konularak, Kemalist çağdaşlaşma ideolojisi oluşturulmaya çalışıldı (Tunçay, 1981: 311; Karpat, 2010: 192). Daha sonra, *Kemalizm'in prensipleri* olarak belirlenen bu altı ilke tüm ülkeye mal edildi.

Kemalizm, 1920’li yıllardan 2000’lere dek uzanan süreçte kendi sistematik siyasal pratiğini ve düşünsel altyapısını oturtmaya çalışan bir ideolojidir (Aslan, 1992: 131; Kahraman, 2011: 35-76).

1960’lı yıllarla birlikte değişen dünyaya paralel olarak Türkiye’nin yapısı da değişmiş ve farklılaşmıştır. II. Dünya Savaşı sonrası dünyada görülmeye başlayan ideolojik bloklaşmalar Soğuk Savaş’ın da katkısıyla tüm dünyada, yaşamın her alanında hissedilmiştir (Chomsky, 1998: 9). Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren gittikçe artan köyden kente göç olayı, 1960’lardan sonra gecekondularda ikinci kuşağın yetişmesi ile kent yaşamı içinde kendilerine yeni bir yol arayışında olan bir neslin doğmasına neden olmuştur (Yasa ve Bozkurt, 1974: 47; Keleş, 2008: 581-594). Bu dönem içerisinde başlayarak günümüze kadar en fazla göç alan iller İstanbul başta olmak üzere, Ankara ve İzmir gelmektedir. Türkiye’de bu göç süreci sonucunda; kimliklerini geldikleri köy ya da taşradaki yöresinden değil, öğrenci olmakta bulan birçok genç için artık okul, yaşamlarının şekillenmesinde en önemli unsur haline gelmiştir (Bayhan, 1997: 113-121). Bu kimlik değişiminde akrabalık, hemşerilik ilişkilerinin yerini iş ilişkileri/ ikincil ilişkiler almıştır. Bu gençlerin bir kısmı mezun olduktan sonra iş bulamamakta, bir kısmı işsiz kalma korkusuyla aldıkları üniversite eğitimiyle orantılı olmayan işlerde çalışmak zorunda kalabilmektedirler (Şener, 1991: 105; Meray, 1968: 289-293). Üst bir sınıfa dâhil olamama veya istedikleri hedefleri tam manasıyla gerçekleştirememeleri üzerine mevcut sisteme karşı tepki oluşmaya başladı. Bir zamanlar devlet kadrolarında saygın bir konumda olan aydın grup ise, bu bağlarını koparmış, kalemleriyle yaşamlarını kazanma yoluna girmişlerdir. Böylece ideolojilerin yayılması konusunda gerekli olan hoşnutsuz, farklılaşmış toplumsal ortam yaratılmış oldu (Mardin, 1993: 119-139).

Türkiye’de, Şefik Hüsnü (1887- 1959) liderliğinde legal olarak kurulan “Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası” ile başlayan Komünist hareketler, 1925 yılında çıkarılan Takrir-i Sükûn Kanunu ile yasaklanması sonucu sol düşünce yeraltına inmiştir (Sayılğan, 2009: 60; Eren, 1993: 29). Bu tarihten çok partili sisteme geçene dek gelişen süreçte, öğrenci hareketlerinin ideolojik yönü milliyetçilik olarak göze çarpmaktadır (Bakındı, 2001: 5). 1934–1935 yılları arasında uluslararası faaliyetleriyle varlığını sürdüren komünistler, 1944 yılında Orhun isimli dergide yayımlanan iki açık mektupla deşifre olmuşlar, bu durum da Milliyetçi ve Turancı görüşlerin bir cephe olmasına yol açmıştır (Taylak, 1969: 163).

Türkiye’de çok partili sisteme geçişle birlikte, değişik siyasi görüşe sahip olan bireyler, kendilerini ifade etme arayışlarına girmişler; ancak, parlamentarist sistemin etkin olarak çalışmaması, ülkenin gittikçe yoğun bir şekilde siyasallaşmasına ve sonuçta kamplara ayrılmasına yol açmıştır (Türkdoğan, 1996: 316). 1961 Anayasası oluşturulurken hedeflenen kısmi demokratik ortamla özgürlüklerin genişletilmesi düşüncesi öğrenci derneklerinin giderek politikleşmesi eğilimini de beraberinde getirmiştir (Akman, 2012).

Genel olarak, 1968’in, siyasal ve ideolojik görüş farklılıklarının yasal siyasi partiler içinde yoğunlaştığı bir yıl olduğu belirtilir. Bununla paralel olarak, bu dönemde Türkiye’deki siyasal eğilim, sağ-sol-muhafazakârlık olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum, etkisini en çok 1960–1980 arasındaki dönemde göstermiş, ideolojik görüşler kendi aralarında birçok fraksiyona ayrılırken, çok sayıda yasadışı örgüt türemiştir. Türkiye İşçi Partisi de (TİP), gençlik hareketlerinde sosyalist ideolojiyi algılama, hayata geçirme, yayma ve kimikleştirme süreçlerinde önemli rol oynamıştır (Babuş, 2010: 28; Akalın, 1995: 95-98). Bu partinin gençlik örgütü olarak bilinen Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF),

gençlerin Sosyalist ideoloji ile tanışmasında en etkin kurum olmuştur (Beyaz Kitap, 1973: 19; Feyizoğlu, 2004: 111-120).

Gençlik hareketlerini ideolojik tercihlerinin çıkış noktasında kapitalizm ve Amerikan karşıtlığı önemli bir yer tutmaktadır (Dünyada Türkiye’de Devrimci., 1970: 2; Dünya Türkiye Gençlik Devrim, 1970: 18). Bu karşıtlık düşüncesi, Türkiye’de sosyalizmin diğer alternatifler içinde en etkili tercih olarak öne çıkmasını sağlamış, bu ideal daha sonra çeşitli dallara ayrılarak silahlı sol gruplara dönüşmüştür (Kongar, 1998: 169). Gençlik hareketlerinin önüne geçmek için sert emniyet tedbirlerinin alınması ve karşıt görüşlü öğrencilerin kullanılması, şiddetin dozunun artmasına ve ideolojinin daha radikal bir çizgide algılanıp, anarşist uygulama arayışlarına yol açmıştır.

Türkiye’de 1960–1970 yılları arasında yoğun olarak yaşanan kırsal alanlardan kentsel alanlara göç olgusunun taşıdığı ekonomik ve sosyal sorunların; örgütlenme çabası içindeki kırla bağlantısı devam eden işçi sınıfında, ideolojinin algılanması ve yaşanmasında etkili olduğu ifade edilmektedir (Höke, 1989: 17). İdeolojiyi daha çok sisteme kendini kabul ettirme ve bir güçlülük simgesi olarak algılayan kırsal kesimden gelen öğrenci taleplerinin, üniversite içi şiddet dozunun giderek artmasının da nedenlerinden biri olduğu gözlenmiştir (Akman, 2012). Bu noktada öğrenciler için ideoloji; önemli toplumsal olayların ortaya çıkmaya başladığı çağdaş toplumda, kendine bir yaşam alanı bulma, kurulu düzenin reddi çabalarının önemli soyut bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu toplumda gözlenen koşullar içinde, bireylerin toplumdaki koparak yabancılaşması olgusu da belirlemekte ve ideoloji de gerek yabancılaşmış aydının gerek sokaktaki yabancılaşmış bireyin ve gerekse de gelecek kaygısı taşıyan öğrencilerin korku ve kaygılarına bir cevap olmaktadır (Mardin, 1993: 133).

2.2. Sosyo-Ekonomik Sorunlar

Ekonomik sorunlar toplumsal olayların çıkışında başlıca nedenler arasında yer almaktadır. Orta çağ toplumlarında iyi bir eğitim almak; ekonomik sorunları aşmak, maddi servete sahip olmak dikey hareketlilik içinde üst gruba yükselme gayesini gerçekleştirilmede önemli bir araç olarak görülebilmekteydi (Doğan, 2008: 232). Orta çağ üniversitelerinde, bazı istisnai durumlar dışında, soylu çevreler okul içinde sayıca çoğunlukta (çoğu kez %5, en iyi olasılıkla da %10–15) değildi (Charle ve Verger, 2005: 30). Bu dönemde bu sosyal grup, üniversite eğitimini bir kültür ve kariyer yolu olarak tercih etmemekteydi. Alt gelir grubunda olan halkın büyük bir bölümü de ekonomik açıdan yükseköğretimin maliyetini karşılayacak durumda değildi. Bu nedenle yoksul öğrenciler de üniversitelerde sayısal olarak her zaman azınlığı oluşturuyorlardı. Örneğin, yoksul öğrenciler, XV. yüzyıl Alman Sanat Fakülteleri'ndeki öğrenci sayısının ancak %20'sini teşkil etmekteydi (Charle ve Verger, 2005: 31).

Bu dönemde öğrenciler, yaşamlarını sürdüreceği maddi gelire sahip olarak, üniversite eğitimini, sosyal olarak ilerlemenin bir yolu olarak görüyorlardı. Oxford'da XVI. yüzyıl sonunda, halk çocukları, toplam üniversite öğrencilerinin %55'ini oluşturuyordu. Fransa'da, sosyal hiyerarşisasyon, öğrenimlerin eşit olmayan fiyat ve sürelerinde belirgin bir şekilde görülür. Üç yıllık hukuk lisansının ücreti 570 Frank iken, bir yıllık eğitim lisansında 150 Frank, tıp doktorasında 1300 Frank, edebiyat doktorasında ise 140 Frank'tır (Charle ve Verger, 2005: 63,95).

Batı ekonomileri, Sanayi İnkılabı sonrası büyük bir dönüşüm sürecine girmiştir. Bu sürece daha güçlü ve etkili bir dalga olarak eklenen kapitalist politikalar doğrultusunda dünya savaşları, soğuk savaş ve küreselleşme sonrasında ortaya çıkan yeni koşullar ile dünyanın siyasi ve ekonomik yapısı farklı bir görünüm

kazanmış, emek ve sermayenin serbest dolaşımı sonucu ülkelerin dünya ekonomisine entegrasyonunu hızlandırmıştır (Gürses, 2007: 60). 1960’lı yıllardan itibaren dozu gittikçe yükselen protest öğrenci hareketlerinin çıkış nedenleri ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Kapitalist batı ülkelerindeki üniversitelerden daha ziyade, Türkiye de dâhil olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin üniversitelerinde çıkan olaylarda ekonomik sorunlar önemli bir neden teşkil etmektedir. Ekonomik olarak eğitim-öğretim faaliyetlerini yürütmede zorluk çeken öğrencilerin üniversite yöneticilerinden istekleri şunlardır (Bayhan, 1997: 254);

- Harçların kaldırılması veya düşürülmesi
- Kitap fiyatlarında indirim yapılması
- Yurtların kapasitesinin artırılması
- Öğrencilere verilen burs/kredi miktarlarının yükseltilmesi
- Giyim ve yiyecek yardımı yapılması

Dünyadaki bazı ülkelere zenginlik, refah getiren ekonomik dönüşüm süreci diğer ülkelere ise gelir dağılımında eşitsizlik, kutuplaşma, yoksulluk olarak yansımıştır. Bu ekonomik ve toplumsal zıt dönüşümler, bazı toplumsal kesimlerin kalıcı şekilde yoksulluk tehdidiyle karşı karşıya kalmasına, toplumdan dışlanmaya, marjinalleşmeye neden olmuştur (Gürses, 2007: 60).

Türkiye Devleti için de cumhuriyetin kuruluşundan itibaren ilk dönemlerde ana hedef sanayileşme yoluyla toplumsal refahı artırmaktır. Ancak 1960’lı yıllar yapısal bir dönüşüm dönemi olmuştur (Kuyucuklu, 1993: 199). Siyasi ve toplumsal yapıda köklü bir değişime neden olan 27 Mayıs 1960 müdahalesi sonrası planlı ekonomiye geçiş devresi başlamasına rağmen sorunlara kalıcı çözüm üretilenmemiş, batı ülkelerinden daha fazla dış borç alınması yoluna gidilmiş, ekonomi küçülüp işsizlik artmıştır (Tokgöz, 2009: 162-169; Boratav, 2009: 122; Kurtoğlu, 2012: 521).

Tablo 1: Türk Ekonomisinde Ekonomik Göstergeler (1960–1980)

Yıllar	Büyüme %	İşsizlik %	Dış Borçlar (Milyon Dolar)	Enflasyon %	GSMH (Milyon Dolar)
1960	3.4	9.6	5021 mil. TL	5.4	7554
1961	2.0	10.1	5499 mil. TL	2.7	8019
1962	6.2	10.7	6590 mil. TL	5.7	9323
1963	9.7	9.8	7704 mil. TL	4.3	10814
1964	4.1	9.0	964	1.2	11544
1965	3.1	8.2	1051	8.1	12420
1966	12.0	7.2	1149	4.8	14799
1967	4.2	6.0	1286	7.6	16428
1968	6.7	5.7	1502	3.2	18210
1969	4.3	5.5	1678	7.2	20373
1970	4.4	6.4	1891	6.7	18326
1971	7.0	6.8	2177	15.9	17428
1972	9.2	6.3	2291	18.0	22439
1973	4.9	6.8	2654	20.5	28506
1974	3.3	7.3	2901	29.9	39132
1975	6.1	7.6	4291	10.1	48281
1976	9.0	9.0	6920	15.6	54733
1977	3.0	10.0	10935	24.1	62158
1978	1.2	10.1	13925	52.6	68383
1979	- 0.5	8.9	13439	63.9	76605
1980	- 2.8	8.3	15734	107.2	69749

Not: Ramazan Kurtoğlu, (2012). **Türk Ekonomisi (1838-2010)**, Ankara: Sinemis Yayınları, s.520-521.

Ekonomik sorunların çözülememesi; kırsal alandan büyük kentlere göçün artmasına, ülke içindeki gelir dağılımının bozulmasına, toplumsal kesimler

arasındaki farkın daha fazla derinleşmesine ve yoksulluğa bağlı hoşnutsuzluğun artmasına yol açmıştır.

Tablo 2: Yıllara Göre Kredi Müracaat ve Tahsis Miktarları;

Yıllar	Kontenjan Sayısı	Başvuru Sayısı	Tahsis Sayısı	Kredi Alan Öğrenci Sayısı	Aylık Kredi (TL)
1962	2110	7351	2031	1700	250
1963	2730	5994	2721	2220	250
1964	1929	6721	1720	1541	250
1965	1801	6468	1780	1509	250
1966	1650	6704	1634	1389	250
1967	2183	6667	2149	1826	250
1968	2000	7414	2173	1815	350
1969	2500	9141	2569	2432	350
1970	2500	9311	2434	2256	350
1971	3000	11525	3101	2573	350
1972	3000	11937	3709	2856	350
1973	11744	11744	11645	9470	350
1974	16893	16893	16893	13828	500
1975	25000	32511	30189	24548	500
1976	30000	31314	28475	22781	500
1977	30000	47838	45989	33060	500–700
1978	35000	42200	39235	29317	800
1979	50000	45735	40482	32864	1000
1980	50000	41230	39506	28775	1500

Not: **YURTKUR’un Tarihçesi**, (1998). Ankara: Yurtkur Yayını, s.152; **Gençlik Sorunları Yönünden Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu**, (1968). Ankara: Yurtkur Yayın No.5, İş Matbaacılık, s.15.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere; 1960 sonrası hükümetlerin öğrencilere tahsis ettiği burs sayıları ve miktarları günün koşullarına göre çok

yetersiz olup, öğrenciler devamlı olarak maddi imkânsızlık içindedirler (Ulus, 1966: 16; Yurtkur, 1967: 23). Burs alamayan öğrenciler arasında da büyük bir oranda sabit ücretliler grubunun olduğu ve bu grubunda enflasyonist baskı sebebiyle gelirlerinin reel piyasa koşullarında hemen eridiği düşünülürse bu sorun daha net bir şekilde karşımıza çıkar (Gürses ve Gürses, 1997: 408).

1950 sonrası kurulan hükümetlerin daha çok yerli sanayiye yönelik uygulamalarda bulunması, ihracata yönelik uygulamalarda zayıf kalması, teknoloji ve gerekli temel malzeme için dışa bağımlı olan ülkede yükselen petrol fiyatları nedeniyle de önemli döviz kaybı olmuş, kısa bir süre sonra ekonomi darboğaza girmiştir (Boratav, 1989: 327; Hiç, 2002: 547). Bu durum, toplumsal huzursuzlukların ortaya çıkmasına, artış gösteren grev ve lokavtlar yüzünden çalışma barışının bozulmasına, ücretlerde düşüşe, işsizliğin artış göstermesine neden olmuştur (Zürcher, 2000: 396).

Ekonomik açıdan acilen radikal kararların alınması gerektiği bu dönemde; kısa süreler başta kalabilen hükümetlerin siyasi iradesizliği, artan enflasyonist baskılardan bunalan kitleleri propagandaya açık hale getirmiştir (Türkiye’de Anarşi ve Terörün Gelişmesi, 1982: 99). Bu ortamda, yükseköğrenim kurumlarına giremeyen ya da girdiği halde ekonomik zorluk çeken öğrenciler mezun olduklarında hak ettikleri işleri bulamamaları karşısında büyük ölçüde şiddetin girdabına sürüklenmişlerdir (Can, 1996: 535; Keleş ve Ünsal, 1982: 90).

Tablo 3: Ailenin toplam aylık gelirlerine göre eylemcilerin eğitim durumları (%)

Eğitim Durumu	Eylemcinin Ailesinin Aylık Geliri											
	1000-2000		2001-3000		3001-5000		5001-7000		7001-10000		10000 - +	
	Sol	Sağ	Sol	Sağ	Sol	Sağ	Sol	Sağ	Sol	Sağ	Sol	Sağ
Lisede Birkaç Yıl Okudu	23.8	5.0	22.2	32.3	23.3	28.1	25.0	40.7	30.0	28.6	0.0	25.0
Lise Mezunu	0.0	5.0	22.2	6.5	14.0	25.0	25.0	11.1	30.0	14.3	42.9	8.3
Yüksek okul Veya Üniversite de Birkaç Yıl Okudu	38.1	60.0	18.5	25.8	27.9	21.9	12.5	18.5	20.0	28.6	57.1	41.7
Yüksek okul veya Üniversite Mezunu	0.0	5.0	0.0	9.7	7.0	7.6	0.0	0.0	10.0	0.0	0.0	16.7

Not: Veriler, Doğu Ergil, (1980). **Türkiye’de Terör ve Şiddet, Yapısal ve Kültürel Kaynakları**, Ankara: Turhan Kitabevi, s.154’ten düzenlenmiştir. Verilerde sadece Lise ve Üniversite çağındaki eylemciler alınmıştır.

Türkiye’de hükümetlerin 1960 sonrası toplumun tüm kesimlerinin gelirlerini artırıcı politikalar uygulama çabalarına rağmen, siyasi istikrarın bir türlü sağlanamaması önemli toplumsal çatışmaları da beraberinde getirmiştir (Dericioğlu, 1980: 98). Türkiye’de sosyo-ekonomik değişimlerin getirdiği sorunlardan bazıları oluşum sırasına göre şunlardır:

- Kırsal alandan büyük kentlere göçün artması
- Gecekondulaşmanın getirdiği sosyal sorunlarda artış
- Plansız nüfus artışına paralel olarak yeni iş imkânlarının yaratılamaması, sürekli artan işsizlik oranları

- Hoşnutsuz işçi kesiminin örgütlü ve güçlü bir toplumsal kesim olarak öne çıkması
- Siyasal alanda yaşanan istikrarsızlığın getirdiği kargaşa ortamı
- Siyasi ve ekonomik krizler karşısında sistem karşıtı toplumsal hareketlerin genelleşmeye başlaması gibi sosyal ve ekonomik nedenlerden kaynaklı sorunların bir türlü aşılamaması, toplum kesimleri arasında büyük bir hoşnutsuzluk, sistemin sorgulanması ve yeni yönelimlerin daha fazla ilgi çekmesine neden olmaktadır.

2.3. Üniversite İçi Yapısal Sorunlar

1960'lı yıllardan itibaren özellikle kapitalist batı ülkelerindeki üniversitelerde yaşanan kitlesel öğrenci olaylarının ilk çıkış nedeni, üniversite içi işleyiş problemleridir (Kışlalı, 1974: 41). 1968 yılından itibaren evrensel bir karakter kazanan öğrenci hareketleri; olması gerekenden çok daha fazla olan kalabalık sınıflar, yönetmeliklerin yetersizliği, öğretim üyelerindeki kalite sorunu, mezuniyetten sonra karşılaşılan işsizlik sorunu, öğretim üyelerinin özel üniversitelerdeki dersler nedeniyle asli görevlerini ihmal etmeleri, sınavlara gerekli özeni göstermemeleri, ders kitapları ve teksirlerin çok yüksek fiyatlarla satılmaları gibi çeşitli nedenlerden dolayı ilk önce "Eğitimde Yapısal Reform" gibi masum ve haklı değişiklik istekleri olarak ortaya çıkmıştır (Tezcan, 1997: 43; Meray, 1968: 293; Köknel, 1970: 188; Kocadaş, 2004: 7).

Üniversite kurumsal işleyiş sistemlerinin yeni taleplere göre düzenleme çabalarının da ihtiyaca cevap vermemesi üzerine büyüyen huzursuzluk önce siyasi iktidara, daha sonra da tüm sistemin sorgulanmasına yönelmiştir (Beşirli, 1998: 121). Üniversite öğrencileri; haklı taleplerine, yönetimin ve kamuoyunun dikkatini çekebilmek amacıyla protestolarını genelde yürüyüş, işgal ve boykot yoluyla ifade şeklini seçmişlerdir. 1965-1966 yılları arasında yapılan boykot ve

işgallerin düzenleniş amaçlarına bakılınca; yapılan 4 boykotun tamamı öğrenci koşulları ile ilgili, 1967–1968 arası yapılan boykot eylemlerinin 7 tanesi öğrenci koşullarının düzeltilmesi, 33 tanesi de eğitim sisteminin düzeltilmesi ile ilgili olup, sadece bir tek boykot siyasal amaçla yapılmıştır (Kışlalı, 1974: 51).

Tablo 1. 1965–1970 yılları arası üniversitelerde yapılan boykotların nedenleri;

Boykot Nedeni	1965	1966	1967	1968	1969	1970
Öğrencilerin Geçim Koşullarını Düzeltme Protestosu	2	2	3	4	2	-
Hükümetin Protesto Edilmesi	-	-	1	-	19	41
Özel Okulların Protesto Edilmesi	-	-	10	-	-	-
Genel Öğretim Sisteminin Protestosu Edilmesi	-	-	-	33	6	-
Ulusal Çapta Boykotlara Katılma	-	-	-	-	6	5
İşgal (Bina ya da Site)	-	-	-	23	45	7

Not: Nermin Abadan. (1971). “Türk Üniversite Öğrencileriyle Genç İşçilerin Siyasal Eğilimleri”, *A.Ü SBF Dergisi*, Cilt 26, Sayı 1, Ankara, s.72.

Başlangıç aşamasında tamamen samimi “eğitimde reform” istekleri olarak ortaya çıkan bu taleplerin üniversite yöneticileri tarafından ciddiye alınmaması üzerine öğrenciler, gitgide radikalleşmiş, olaylar kısa sürede boykottan fiili işgallere evrilmiştir.

Üniversite olmanın ölçütü olarak, araştırma ve bilgi üretmek esas alındığında, bu yeni kurulan yükseköğretim kurumları, araştırma yapmak ve meslek erbabı yetiştirmekten çok, insanın erdemlerini artırmaya yönelik kurumlar olarak öne çıkmaktadır (Arslan, 32). Türkiye’nin kuruluşundan itibaren yükseköğretim

sisteminin modern çağa uygun şekilde kurumsallaşamaması; medrese döneminden kalma bazı alışkanlıkların halen devam etmesi, üniversitenin amaçlarını gerçekleştirmede yaşadığı sorunlar, demokratiklik sorunları, öğretim elemanlarındaki niteliksel sorunlar, olumsuz fiziksel mekân sorunları, yönetici kadronun niteliklerine ilişkin sorunlardan kaynaklanmaktaydı (Yurt ve Üniversite Sorunları, 1970: 13; Aytaç vd., 2001: 163).

3. SONUÇ

İkinci dünya Savaşı'nın bittiği yıllar ve hemen sonrası; ülke olarak Türkiye'nin de büyük bir sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel dönüşüme uğrayacağı günlerin başlangıcı olmuştur. Savaşın galiplerinden olan Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den toprak taleplerine kadar varan istekleri sonucunda, güvenlik kaygısı yaşayan ülke Batı blokuna yaklaşma zorunluluğu hissetmiştir. Bu dönemde çok partili siyasal hayata da geçilmiş, Batı blokuna eklenme girişimleri sonucunda ülke Marshall yardımlarından ekonomik olarak pay da almıştır. Çok Partili dönem ile birlikte seçimle iktidarı ele alan Demokrat Parti döneminde büyük bir kalkınma hareketi başlamış, yeni yolların yapılması ile birlikte ulaşım imkanları artmış, tarımda makinalaşma çoğalmıştır. Ayrıca bu dönemde yükseköğretimde de önemli gelişmeler olmuş, Ankara Üniversitesi ile birlikte Anadolu'da da yeni üniversiteler ve akademiler kurulmaya başlanmıştır. Ulaşımın kolaylaşması ve tarımda makinalaşmanın artışı ile il merkezlerinde kurulmaya başlanan büyük sanayi işletmelerinin sayılarının fazlalaşması, taşrada tarım sektöründe çalışan ve âtil duruma düşen binlerce kişinin yeni iş bulmak umuduyla il merkezlerine göç etmesine neden olmuştur.

1950'li yılların sonuna doğru iyice hızlanan bu süreç sonucunda kentlerde büyük bir nüfus artışı yaşanmıştır. Plansız bir şekilde gerçekleşen bu sosyal gelişmeler hızlı nüfus artışıyla birlikte büyük kentlerdeki mevcut altyapıyı etkisizleştirmiş ve

bozmuştur. Hızlı büyüme nedeniyle eğitim, sağlık, ulaşım gibi sosyal altyapısı yetersiz kalmış, kentlerde imarsız gecekondu mahalleleri oluşmaya başlamıştır. Büyük oranda eğitim-öğretim hizmetlerinden mahrum kalan gençler, bir şekilde üniversiteyi kazansalar da yükseköğretim altyapısına yönelik sıkıntıları devam etmiştir. Büyük bir umut ile girdikleri üniversitede; çok başlı ve karışık bir yükseköğretim sistemi ile karşılaşan gençler; yetersiz kaynak, barınma sorunları, fiziksel altyapının noksanlığı ve yetişmiş öğretim üyesi eksiklikleri ile mücadele etmek zorunda kalırlar.

27 Mayıs 1960 Askeri darbesi sonrası yapılan yeni anayasa ile siyasi düşüncelerin ve akımların önündeki engeller kaldırılmış, örgütlenme, sendikalaşma, teşkilatlanma ve siyasi faaliyetlerin önü açılmıştı. Daha demokratik bir siyasal ortama kavuşulmasına karşın, ekonomik olarak ülke istedik yönde gelişmesi sağlanamamıştır. Kaliteli eğitim alamadıklarına inanan gençler, mezun olduktan sonra hakkettikleri seviyede ve statüde bir iş bulunamayacağı korkusu gibi gelecek kaygıları da gençleri endişelendirmekteydi. Ülke şartlarına paralel olarak ekonomik açıdan zor durumda olan, kredi imkanları kısıtlı, sağlıklı beslenme ve barınma imkanlarından yoksun olan ve gelecek kaygısı yaşayan üniversite öğrencileri öncelikle yükseköğretim sisteminin değiştirilmesi yönünde talepte bulunmuşlardır.

Siyasal iktidarlar ve üniversite yönetimlerince verilen vaatlerin ve sözlerin yerine getirilmediğini gören gençler arasında hızla ideolojik akımların fikirleri etkili olmaya başlamışlardır. 1961 Anayasasının getirdiği özgürlükçü ortamda, yasaklı fikirlerin önündeki engellerin kalkmasıyla birlikte uzun zamandır illegal faaliyet gösteren ideolojik sol gruplar taraftar toplamak ve toplumda etkinliğini arttırmak için büyük bir teşkilatlanma içerisine girmişlerdi. Soğuk savaşın etkisiyle küresel anlamda yaşanan ideolojik çatışmadan kapitalist Batı bloku

içerisinde yer almaya çalışan Türkiye’de etkilenmiştir. Mevcut sosyal ve ekonomik durumdan hoşnut olmayan üniversite öğrencilerinin üniversite yönetimi üzerindeki talepleri karşılanmayınca, gençler de daha radikal bir biçimde ülke yönetim sistemini sorgulamaya başlamışlar ve rejimi değiştirmeye yönelmişler, zamanla ideolojik sol örgütlerinde teşvik ve destekleriyle marjinalleşip şiddete kaymaları ile birlikte ülke kamuoyunda büyük bir kaos ve çatışma ortamı oluşmasına sebebiyet vermişlerdir.

KAYNAKÇA

- Abadan, N. (1971). “Türk Üniversite Öğrencileriyle Genç İşçilerin Siyasal Eğilimleri.” A.Ü SBF Dergisi, 26(1): 67-88.
- Adasal, R. (1969). “Gençlik Ayaklanmalarının Psikodinamizmi.” 1968 Yılı Öğrenci Hareketleri (Dünyada ve Türkiye’de) Sempozyumu, 25-27 Kasım 1968, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Akalın, C. (1995). *Tanıklarıyla Dünya’da ve Türkiye’de 68; Düşler ve Gerçekler*. İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Akman, H. (2012). “Türkiye’de Öğrenci Gençlik Hareketlerinde İdeolojik Çeşitlilik: 1968’den Günümüze”, <http://www.angelfire.com/oz/sosyo/genclikveideoloji.htm> (07.05.2012).
- Arendt, H. (1996). “Şiddet Üzerine.” *Cogito*, (6-7): 7-21.
- Aslan, A. (1992). *Sömürülen Atatürk ve Atatürkçülük*. Ankara: Şafak Matbaacılık.
- Atılğan, G. (2001). “Marx’ta İdeoloji: Kapitalizmin Devrimci Bir Eleştirisinin Olanağı”, *Praksis* (4): 11-34.
- Aydın, N. (2009). *Küresel Terör ve Terörizm*. İstanbul: Kum Saati Yayınları
- Aytaç, M. vd. (2001). *Akademisyenlerin Çalışma Yaşamı ve Kariyer Sorunları*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Yayınları.
- Babuş, F. (2010). *68 Hareketi’nin Köy Eylemleri: Devrim Havarileri, FKF Dev-Genç*. İstanbul: Ozan Yayınları.
- Bakındı, M. (2001). *1970-1980 Yılları Arası Türkiye’de Üniversite Öğrenci Olayları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Bayhan, V. (1997). *Üniversite Gençliğinde Anomi ve Yabancılaşma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Beşirli, H. (1998). *Türkiye’de 1960-1971 Döneminde Gençlik Hareketleri*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beyaz Kitap; Türkiye Gerçekleri ve Terörizm*. (1973). Ankara: Başbakanlık Yayınları.
- Boratav, K. (1989). İktisat Tarihi (1908-1980). *Türkiye Tarihi 4, Çağdaş Türkiye 1908-1980*, Kolektif, İstanbul: Cem Yayınları.

- Boratav, K. (2009). *Türkiye İktisat Tarihi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Can, T. (1996). "Yükseköğretimde Öğrenci Olayları." *Eğitim Yönetimi*, 2(4): 531-538.
- Charle C., Verger J. (2005). *Üniversitelerin Tarihi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Cohn-Bendit, D. (1987). *Biz Devrimi Çok Sevmiştik*. Çev. R. Duran. İstanbul: Afa Yayınları.
- Chomsky, N. (1998). *Soğuk Savaş ve Üniversite*. İstanbul: Kızılelma Yayınları.
- Çeğin, G., Arlı, A. (2004). "İdeoloji Kavramının Aşınması ve Pierre Bourdieu'nün Kuramsal Seçenekleri." *Doğu-Batı Dergisi*, 28: 1-17.
- Çetin, H. (2001). "Devlet, İdeoloji ve Eğitim." *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2): 201-211.
- Demiray, M. G. (1997). *Kemalizm Üzerine*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Dericioğlu, M. (1980). "Eğitim Açısından Yüksek ve Orta Öğretimde Terör ve Çözüm Önerileri". *Türkiye'de Terör, Abdi İpekçi Semineri*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Didem Gürses, "Türkiye'de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele Politikaları", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt:17, sayı:1, 2007, s.60.
- Doğan, İ. (2008). *Sosyoloji, Kavramlar ve Sorunlar*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Duman, F. (2006). "İdeoloji Kuramları." *Feodaliteden Küreselleşmeye, Temel Kavramlar ve Süreçler*. (Der.) T. Erdem. Ankara: Lotus Yayınları.
- Dünya, Türkiye Gençlik Devrim*. (1970). Ankara: Taylan Basımevi.
- Dünyada Türkiye'de Devrimci Mücadele ve Gençlik*. (1970). İzmir: Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu Yayınları.
- Eren, S. (1993). *TİP Olayı (1961-1971)*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Ergil, D. (1980). *Türkiye'de Terör ve Şiddet, Yapısal ve Kültürel Kaynakları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Feyizoğlu, T. (1994). *FKF Fikir Kulüpleri Federasyonu; Demokrasi Mücadelesinde Sosyalist Bir Öğrenci Hareketi*, İstanbul: Ozan Yayınları.
- Gençlik Hareketleri*. (1969). Ankara: S.B.F. Öğrenci Derneği Yayın No:2.
- Gençlik Sorunları Yönünden Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu*. (1968). Ankara: Yurtkur Yayın No.5, İş Matbaacılık.

- Güngör, S. (2001). “Althusser’de İdeoloji Kavramı”, SDÜ, İİBF Dergisi, 6(2): 213-227.
- Gürses, F., Gürses, H. B. (1997). Dünya’da ve Türkiye’de Gençlik. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Heywood, A. (2010). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- Heywood, A. (2011). *Siyasi İdeolojiler*. Ankara: Adres Yayınları.
- Hiç, M. (2002). Cumhuriyet Döneminde Türkiye Ekonomisi. *Türkler C.17*, Ed. H.S Güzel, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Höke, E. (1989). *1960’lardan 1980’e Gençlik ve Mücadelesi*. İstanbul: Simge Yayınları.
- İzgi, Ö. (1984). “Atatürk’ün Eğitim ve Üniversitelere Bakış Açısı.” Atatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi, 1(1): 267-276.
- Kahraman, H. B. (2011). “Türk Solunun Çıkmaz Sokağı: Kemalizm (Ordu) İlişkisi.” Doğu Batı Dergisi. 59: 35–76.
- Karpat, K. H. (2010). *Osmanlı’dan Günümüze Asker ve Siyaset*. Ankara: Timaş Yayınları.
- Kazancı, M. (2006). “Althusser, İdeoloji ve İdeoloji ile İlgili Son Söz.” İÜ İletişim Fakültesi Dergisi, 24(1): 67-93.
- Keleş, R., Ünsal, A. (1982). *Kent ve Siyasal Şiddet*. Ankara: AÜ. SBF Yayınları.
- Keleş, R. (2008). *Kentleşme Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kılıç, A. (1990). *Devrimci Gençlik, Seçme Yazılar*. İstanbul: Özen Matbaası.
- Kocadaş, B. (2004). “Hedefteki Gençlik: Siyasi ve İdeolojik Hareketler Açısından.” Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, 1(1): 1-14.
- Kongar, E. (1998). *Türk Toplum Bilimcileri–2*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Köknel, Ö. (1970). *Türk Toplumunda Bugünün Gençliği*. İstanbul: Bozak Matbaası.
- Köknel, Ö. (1996). *Siyasal ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Kurum Yurtlarında Barınan Öğrencilerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Anketi Sonuçları*. (1967). Ankara: YURTKUR Yayınları, No:3.
- Kurtoğlu, R. (2012). *Türk Ekonomisi (1838-2010)*. Ankara: Sinemis Yayınları.
- Kuyucuklu, N. (1993). *Türkiye İktisadi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

- Lenin, V. L. (2003). *Ne Yapmalı? Hareketimizin Can Alıcı Sorunları*. İstanbul: Eriş Yayınları.
- Mardin, Ş. (1992). *Din ve İdeoloji*. 7. Baskı, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Mardin, Ş. (1993). *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Meray, S. L. (1968). "Üniversitede Yüze Çıkan Bunalım." AÜ SBF Dergisi. 23(2): 285-303.
- Olgun, C. K. (2009). "Marx'ta İdeoloji Kavramı." Sosyoloji Notları Dergisi, 7: 86-94.
- Örs, H. B. (2009). "Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü." İÜ SBF Dergisi, 40: 1-12.
- Öztürk, C. (2007). "Marksizm'de İdeoloji Tartışmaları." Sosyoloji Notları Dergisi, 2: 64-73.
- Sayılgan, A. (2009). *Türkiye'de Sol Hareketler*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
- Şener, S. (1991). *Beklentileri, Problemleri ve Düşünceleriyle Türkiye'de Gençlik Olayı*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Taner Kışlalı, A. T. (1974). *Öğrenci Ayaklanmaları*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Taylak, M. (1969). *Saltanat, II. Meşrutiyet ve I. Cumhuriyet'te Öğrenci Hareketleri*. Ankara: Başnur Matbaası.
- Tezcan, M. (1997). *Gençlik Sosyolojisi ve Antropolojisi Araştırmaları*. Ankara: AÜ Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No.178.
- Tezcan, M. (2000). *Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türkiye'deki Gençlik. Türkiye ve Avrupa'da Gençlik*. Ankara: Konrad Adenauer Vakfı Yayınları.
- Topakkaya, A. (2007). "İdeoloji Kavramının Tarihsel Gelişim Sürecine Kısa Bir Bakış." Erzincan Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Dergisi, XI (1-2): 163-180.
- Tokgöz, E. (2009). *Türkiye'nin İktisadi Gelişme Tarihi (1914-2009)*. Ankara: İmaj Yayınları.
- Tunçay, M. (1981). *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*. Ankara: Yurt Yayınları.
- Türkdoğan, O. (1996). *Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Türkiye'deki Anarşi ve Terörün Gelişmesi, Sonuçları ve Güvenlik Kuvvetleri ile Önlenmesi*. (1982). Ankara: Başbakanlık Yayınları, Başbakanlık Basımevi.

- Ulus, Y. (1966). Yüksek Öğrenim Gençliğinin Sorunlar. Ankara: Doğuş Matbaacılık.
- Ural, İ. (1976). *Gençlik Pazarı*. Ankara: Yarı Açık Cezaevi Matbaası.
- Yalçın, A. (1977). *Türk Komünizmi Üzerindeki Bazı Gözlemler*. Ankara: Ayyıldız Matbaası
- Yasa, İ., Bozkurt, Ö. (1974). “Orta Anadolu’dan Batı Avrupa’ya; Göç ve Toplumsal Değişme.” *Amme İdaresi Dergisi*, 7(3): 45-72.
- Yılmaz, M. (2005). Atatürk’ün Modernleşme Modeli. *Atatürk ve Çağdaşlaşma Belgeler ve Görüşler*. Haz.: M. Saray, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- YURTKUR’un Tarihçesi*. (1998). Ankara: Yurtkur Yayını.
- Yurt ve Üniversite Sorunları*. (1970). Yayın Yeri Yok: Üniversite Asistanları Sendikası (ÜNAS) Yayın: 3.
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Organized as the higher education institution of the Great Seljuk State, madrasahs were inherited by the Ottoman Empire. The madrasahs, which had been successful as a place of science and knowledge for many years, lost their old vision and mission in parallel with the decline of the state. The newly established Republic of Turkey tried to reorganize and modernize these educational institutions that were taken over from the Ottoman Empire in a way to meet the needs of the age. The higher education system, which was tried to be regulated from a single center with the 1933 University Law, was included on the agenda of the Turkish public opinion as a major problem with internal and external conjunctural developments over time. While they were seeking solutions to their problems of physical inadequacies, economic difficulties, poor quality of educational services, and anxiety for the future, after 1965, the university youth adopted very different ways of struggle with the guidance of ideological ideas.

In Turkey, which started projects in transportation and infrastructure in order to achieve rapid development in the aftermath of the Second World War, the largest internal problems encountered in this period were unplanned development, unstable economy, domestic migration, and lack of infrastructure in cities. As of the 1950s, with the mechanization of agriculture, labor shortage started in the countryside, and with the emergence of the need for skilled-unskilled labor of the increasing number of large industrial enterprises that started to be established in the cities in the same period, a wave of migration towards the big cities began. Failure to achieve stability in the political arena after 1960, frequent government changes, failure to follow an economic development program in line with the world conjuncture, and the increase in unemployment due to the inability to create new jobs in proportion to the rapidly increasing population caused great uncertainty in social life. Besides the

urban infrastructure problems due to the rapid and unplanned increase in the population of big cities brought, it leads to the deterioration of the income distribution within the country, the increase in discontent in parallel with the increase of the difference between the social strata, the increase of future anxiety among the youth and the questioning of the administration system.

Students who came to the university by undertaking a heavy economic burden encountered a chaotic, cumbersome, dysfunctional, and unfair higher education system different from what they expected. In general, the first major problem for students who came from rural areas was the problem of accommodation. Dormitory facilities, which did not increase at the same rate as the increased university quotas, put the first-time students into big trouble. Students who found a place in the dormitory under difficult conditions were faced with crowded rooms, the inadequacy of study halls, and uncontrolled dining hall services. The fact that some of the dormitories in metropolitan cities were far from university campuses also imposed transportation costs on the students. In addition to such limited opportunities, another important issue was the limited educational materials. In these periods when photocopying technology was not developed much, the fact that the textbooks were scarce and expensive was also a source of the problem. Students even had difficulties in finding second-hand books from second-hand bookstores and buying them. Classrooms that were crowded far above the normal limit and with deficient equipment, the inadequacy of faculty members in terms of number and quality experienced in many faculties, the fact that the majority of the existing faculty members attended private universities due to the current system, neglecting their principal work in their faculties and not paying enough attention to their own students increased the discontent among the students even more. Despite the low quality of the service provided and the high fees compared to the current economic conditions, the limited scholarship and loan opportunities

were another issue for complaint. The loan or scholarship income that a small number of students could receive in the form of fixed income throughout the year was rapidly eroding in value under real market conditions due to the high inflationary pressure experienced in the country.

Among the reasons for the protest movements that emerged and spread among students at various universities around the world, the ideological perspective had an important place. These formations, which differed in terms of ideological reference points according to the region they were in and the type of polarization, were mostly of socialist/communist revolutionary origin, and against them, there were students with nationalist/conservative views. The university youth, who were actively involved in the foundation of the new republic and had mainly been the flag-bearer of the revolution during the rule of the single party, had started to go through an intellectual transformation in line with the world conjuncture as of the 1960s. Due to the democratic environment brought about by the 1961 Constitution, student associations gradually became politicized. The fact that Turkey, which was in the western block led by the United States, could not achieve the desired positive economic prosperity seen in the other capitalist countries, caused the university youth to look for different and alternative systems and the number of sympathizers in this regard to increase. Especially young people coming from the countryside who had orientation and adaptation problems besides their economic problems were seen as easily transformable masses by revolutionary groups who were trying to increase the number of sympathizers with their rapid organization activities, and their efforts were concentrated on this group. Some groups, especially those advocating the ideology of Communism, believing that there was no class consciousness in the country and that there was no social infrastructure for the revolution, were putting forward marginal and radical ideas and illegal ways to cause the people to question the political system and

to increase the number of sympathizers by making their voices heard in the public and to force the conditions for the revolution. In order to achieve this, they abused the libertarian environment provided by the 1961 Constitution as much as possible, and carried out aggressive activities and destructive propaganda, especially among the university youth struggling with economic difficulties.